

2. Ільченко В., Гуз К. Навчальний курс „Я і Україна”(1-4класи) // Початкова школа.-2001.-№8.-с.20-24.
3. Коменский Я. А. Избранные педагогические сочинения: В 2-х т. – М.: 1982. – 648 с.
4. Коменский Я. А. Мир чувственных вещей в картинках.- Изд.2-е / Под ред. и со вст. проф. А.А. Красновского. – М.: Учпедгиз, 1957. – 351 с.
5. Короткий термінологічний словник з педагогіки. Укладач С.Г. Мельничук. – Кіровоград, 2004.
6. Лухтай Л.К. Нестандартний урок // Початкова школа. - 1992. - № 3-4. - С.31-32.
7. Митник О. Нарис нестандартного уроку // Початкова школа. - 1997. - №12. - С.11-22.
8. Навчальні програми для підготовчого, 1-4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з тяжкими порушеннями мовлення: іноземна мова (англійська) 1-4 класи / укладач: Данілавічюте Е. А./ Київ, 2014.
9. Навчальні програми для підготовчого, 1-4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з тяжкими порушеннями мовлення: українська мова 1-4 класи / укладач: к.пед.наук, старший науковий співробітник лабораторії логопедії Трофименко Л.І./ Київ, 2014.
10. Нестандартні уроки в початковій школі / Упоряд. О. Кондратюк. - К.: Ред. загальнопед. газ., 2005. - 128 с. - (Б-ка "Шкільного світу").
11. Печерська Е. Уроки різні та незвичайні // Рідна школа. - 1995. - № 4. - С.62-65.
12. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. - К., 2003. - 192 с.

**УДК: 376.37:372.46**

*Багдасарян Ю.В., Пікінер А.С., Червинська Г.В.*

### **ПЕДАГОГІЧНА ЄДНІСТЬ ЯК УСПІШНА СКЛАДОВА У ФОРМУВАННІ ПРАВИЛЬНОГО ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ З ВАДАМИ СЛУХУ**

Стаття розкриває суть педагогічної єдності як успішної складової у формуванні правильного зв'язного мовлення у дітей з вадами слуху.

У комплексі представлені:

- Урок української мови «Слова, що означають назви предметів».
- Індивідуальне заняття «Звук [С]». Робота над текстом за конструктивними малюнками «Ознаки осені». (відпрацьовування правильної вимови на матеріалі уроку, РСС – підготовка до виконання домашнього завдання).

**Ключові слова:** єдність впливу, мовленнєвий розвиток, послідовність, урок – індивідуальне заняття, особливість розвитку, формування навичок.

*Багдасарян Ю.В., Пикинер А.С., Червинская Г.В.*

### **ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ ЕДИНСТВО КАК УСПЕШНАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ В ФОРМИРОВАНИИ ПРАВИЛЬНОЙ СВЯЗНОЙ РЕЧИ ГЛУХИХ ДЕТЕЙ**

Статья раскрывает суть педагогической единства как успешной составляющей в формировании правильного связной речи у детей с недостатками слуха.

В комплексе представлены:

- Урок українського язика «Слова, обозначаючі названія предметів».
- Індивідуальне заняття «Звук [С]». Робота над текстом по конструктивним рисунками «Признаки осені». (отробка правильного произношення на матеріалі уроку, РСС - підготовка к виконанню домашнього задання).

**Ключевые слова:** єдинство впливу, речеве розвиток, послідовність, урок - індивідуальне заняття, особливість розвитку, формування навчків.

*Yuliia Bahdasarian, Anastasiia Pikiner, Halyna Chervinska*

## **THE EDUCATIONAL UNITY AS A COMPONENT OF SUCCESSFUL IN THE CORRECTION OF CONNECTED SPEECH IN CHILDREN WITH HEARING IMPAIRMENTS**

The article reveals the essence of the teaching of unity as a successful component in forming proper connected speech of children with hearing impairments.

**Keywords:** unity influence speech development, sequence lesson - individual classes, feature development, the skills.

Однією з багатьох складових у формуванні правильного зв'язного мовлення дитини з вадами слуху є єдність впливу на дитину, що починається зі створення цілісного корекційно-навчального простору. Кожен урок чи захід у центрі, підготовлений вчителем чи вихователем, має підґрунтя з огляду на мовленнєві особливості учнів зі зниженим слухом, а також доцільність використання їх компенсаторних можливостей. Весь навчальний процес зорієнтований на залучення дитини з порушенням слуху до мовної реальності, до формування комунікативної поведінки та до створення умов для соціальної адаптації дитини. Неможливо отримати високі результати не спираючись на інновації та індивідуально-диференційований підхід до навчання. Тож досконало вивчити анамнез дитини з порушенням слуху, виявити особливості її розвитку, визначити ступінь компенсаторно-корекційного впливу на розвиток в залежності від характеру і важкості поразки (сенсорної, фізичної чи інтелектуальної) в умовах спеціального навчання – першочергова задача кожного педагога центру.

Зусилля корекційних педагогів, яке супроводжується обладнанням, наочністю, створенням предметно-ігрового поля для стимуляції корекційного впливу на дефект, починається зі становлення взаємозв'язку між всіма членами мікроколектива, який працює на класі. Починається робота з обстеження та планування. Динаміка мовленнєвого розвитку учнів з порушеннями слуху безпосередньо пов'язана з рівнем залишку слуху, характером слухопротезування, часом виявлення порушення, набутим слуховим досвідом тощо. Під час спеціального обстеження педагог з'ясовує показники сенсорної компетентності дитини, слухові, зорові, вимовні здобутки та пов'язані з ними уміння й навички, якими володіє учень. Це дає змогу визначити на якому етапі перебуває дитина, та спланувати напрями подальшої роботи з розвитку слухового сприймання та формування вимови.

При сумісному плануванні педагогами (кожен у своєму плані) враховується і робота над словником дитини на уроках, і робота над вимовою на індивідуальних заняттях, і закріплення навичок правильного мовлення у виховні години. Згідно єдиного планування, на протязі всього перебування дитини у закладі, проводиться безперервна робота з формування зв'язного мовлення, створюються мовленнєві ситуації для закріплення та повторення матеріалу уроків, закріплення правильної вимови, розвитку слухового сприймання, поповнення та поширення словника. За своїм призначенням і програмовим матеріалом індивідуальне заняття теж є однією з форм навчальної діяльності, в якій

закладено тісний взаємозв'язок з іншими предметами освітнього процесу. На протязі всього корекційно-навчального процесу здійснення взаємозв'язку проходить через зошити та спілкування між педагогами.

Повноцінне включення дітей з порушенням слуху у суспільну діяльність, у суспільство оточуючих їх людей, в значній мірі залежить від оволодіння ними усною мовою. Цей контакт передбачає вміння дітей розуміти звернену до них мову шляхом слухо-зорового сприйняття, читання з губ та вміння говорити розбірливо, зрозуміло для оточуючих. Оскільки дитина з порушенням слуху вже на початковому етапі починає навчатись сприймати звернене мовлення, розуміти його та говорити, то неможливо починати цю роботу без врахування індивідуальних можливостей дитини та використання інноваційних підходів до навчання, врахування здібностей та закономірностей розвитку кожного учня, диференційованого підходу до навчання. Велика увага при такій роботі акцентується на формування комунікативної спрямованість мовлення. Також є важливим та невід'ємним у роботі фахівців реабілітаційного центру протягом кожного уроку вчити дитину (в залежності від мовленнєвого розвитку, втрати слуху та часу і ефективності протезування) сприймати й усвідомлювати смисл мовлення, розпізнавати структуру, ритм та інтонаційне оформлення мови, розуміти зміст сприйнятого мовленнєвого матеріалу.

Тому основними завданнями сумісної роботи мікропедколективу центру: вчителя, вихователя та вчителя індивідуальної роботи є турбота про якість вимови учнів, формування темпу мовлення, максимальний розвиток залишкового слуху дітей, створення слухозорової основи для сприймання ними усного мовлення.

Максимальне використання залишків слуху в процесі формування правильного зв'язного мовлення у учнів, які мають вади слуху, виконується послідовно. Основні етапи в роботі:

- робота вчителя з теми. Знайомство з мовленнєвим матеріалом.
- робота вчителя індивідуальної роботи. Робота над правильною вимовою даного матеріалу. Розвиток сприймання цього матеріалу на слух.
- робота вихователя з даних тем. Поширення уяви про використання у мовленні матеріалу, який промовлявся на уроці. Закріплення у мовленні дитини.

До вашої уваги пропонуємо урок та індивідуальне заняття, які через єдність у роботі педагогів, які працюють на класі, отримують високі результати при формуванні правильного зв'язного мовлення у дітей зі зниженим слухом.

#### **Урок української мови.**

**Мета:** Узагальнити знання учнів з теми "Слова – назви предметів"; удосконалити вміння розпізнавати ці слова серед інших слів; закріплювати навички написання слів з великої букви; закріплювати поняття «один – багато», покращувати навички роботи з текстом.

**Виховна мета:** виховувати інтерес і повагу до української культури, любов до рідної мови та природи.

**Корекційна мета:** розвивати мовлення, поповнювати словниковий запас учнів, розвивати слухове, слухо-зорове сприймання; покращувати навички зчитування з губ, коригувати мову в учнів. Розвивати увагу, пам'ять та мислення, а також творчі здібності учнів.

Враховуючи проблемні сторони кожного учня з боку поведінки та навчання – розроблено взаємозв'язані плани навчальної, виховної та корекційної роботи згідно з напрямком роботи центру.

За планом вчитель класу та вчитель індивідуальної роботи працюють на узгодженому мовленнєвому матеріалі та використовують види роботи з реченням та з текстом, які узагальнюють та закріплюють знання учнів з даної теми. Водночас, працюють над одним контрольним звуком [С], над темою «Слова-назви», «Один-багато», «Осінь».

Під час уроку використовуються такі види роботи, як:

- робота в парі,
- робота біля дошки,
- робота за текстом,
- робота з тестами.

Види, об'єм та рівень завдань учні отримують виключно диференційовано, з врахуванням індивідуального підходу: стану слухової функції, стану розвитку мовлення, а також розвитку пізнавальних процесів.

Два учні класу, які на достатньому рівні засвоюють програмний матеріал 2 класу та мають більший словниковий запас, отримують завдання дещо складніші, ніж інші учні класу, також від них вчитель вимагає повні відповіді та дає більше завдань для виконання самостійно.

Велика увага на кожному етапі уроку приділяється корекційно-розвивальній роботі. Використовуються такі види роботи, як: розвиток слухового сприймання, робота над лексичним значенням та вимовою слів, розвиток слухо-зорового сприймання, робота за екраном (розуміння інструкції: прочитай, скажи, запам'ятай, запиши), зчитування з губ, виховання навичок самоконтролю за вимовою, автоматизація правильної та корекція недоліків звуковимови; сприймання, розрізнення, запам'ятовування, порівняння вимови і написання слів, усвідомлення значень слів, розпізнавання та навчання висловлювати думки у писемній формі, розширення словникового запасу на мовленнєвому матеріалі, який вивчається, розвиток словесної пам'яті на матеріалі словосполучень та речень, практичне засвоєння типів узгодження слів у словосполученнях та реченнях, збагачення знань про навколишній світ в процесі роботи над змістом тексту, усвідомлення змісту тексту, з орієнтацією на знайомі слова, словосполучення, мовні конструкції; розуміння слів, з орієнтацією на знайомі частини слова, контекст; запам'ятовування норм правопису, розвиток дрібної моторики рук, розвиток уваги під час письма, розвиток оперативної пам'яті.

Види роботи з розвитку слухового сприймання та мовлення, які використовуються враховуючи стан втрати слухової функції учнів (втрата слуху достатньо велика, діти з КІ), пронизують кожен етап уроку. Ефективно і плідно під час уроку використовується білінгвальний метод навчання – використання жестової мови разом з мовою вербальною. Разом з безперервним розвитком мовлення учнів та поповненням їх словникового запасу, використання жестової мови дає можливість більш якісного розуміння інформації учнями на будь-яких етапах навчально-виховного процесу і відіграє важливу роль у когнітивному розвитку учнів з порушеннями слуху.

Метою двомовного навчання дітей з вадами слуху в цьому класі є задоволення індивідуальних потреб учнів у доступному й ефективному методі навчання, який враховує можливості дитини і реалізацію її освітніх прав.

До часу, коли учні напрацюють достатній словник для повноцінного сприймання мови на слух, саме білінгвальний метод навчання забезпечує розвиток когнітивних, суспільних та мовних здібностей дітей. Саме в цьому випадку жестова мова, як повноцінна лінгвістична система, при грамотному використанні її з вербальною мовою є

інноваційним підходом в навчанні дітей з порушеннями слуху і здатна допомогти учням усвідомити складний світ, мотивувати до навчання та засвоїти навчальний матеріал.

Головним чином, матеріал (слово, фраза, запитання) дається учням на слух (двічі), потім (за необхідністю) – слухо-зорово, потім дактилем виправляється закінчення або наголос, і тільки потім, за необхідністю, використовується жестова мова як допомога для розуміння учнями змісту навчального матеріалу. Учням зі значною втратою слуху, або учням які мають стан після кохлеарної імплантації, за рахунок дуже обмеженого словникового запасу та ще мало сформованих навичок розуміння вербальної мови на слух, дуже важко дається процес навчання без використання білінгвального методу.

Матеріал, який вчитель дає учням під час уроку, закріплюється та опрацьовується індивідуально з кожним учнем на занятті з вчителем індивідуальної роботи. Вихователь, під час самопідготовки, теж закріплює в учнів всі знання, здобуті за день під час уроків і занять.

#### **Індивідуальне заняття.**

Вимова. Тема: Звук [С].

Мета: Автоматизація звуку [С] на матеріалі побутового характеру та матеріалу теми уроку. Робота над словесним наголосом та злитністю. Вдосконалення навичок самоконтролю.

Слухове сприймання. Тема: Робота над текстом за конструктивними малюнками «Ознаки осені».

Мета: Розвивати фонематичний слух учня, вчити виділяти на слух незнайомі слова, удосконалювати навички сприймання слів, фраз, речень на резервній відстані.

Виховна мета: Виховати зацікавленість та бажання спілкуватись мовою, розвивати патріотичне відчуття гордості за країну.

Представлене індивідуальне заняття з розвитку мовлення та слухового сприймання має за мету показати тісний зв'язок вчителя, вихователя, та сурдопедагога на всіх етапах його проведення. Вся сумісна робота мікропедколективу була чітко спланована, весь спільний мовленнєвий матеріал був записаний в тематичних словниках та таблицях.

Виховна мета сумісної роботи всіх учасників мікропедколективу єдина: виховувати інтерес учнів до спілкування мовою з додержанням всіх правил граматичного строю мови.

Сурдопедагог в процесі обстеження дітей приходив до висновку: над якими звуками необхідно ретельно працювати всім учасникам навчально-виховного процесу. В цьому контексті звук [С] був обраний контрольним звуком, над корекцією якого весь тиждень мали працювати вчитель, вихователь та вчитель індивідуальної роботи класу. Вчитель індивідуальної роботи на своєму занятті працював над вимовою зі словами з тем, які були відпрацьовані раніше в класі, а саме: «Слова – назви предметів», «Один-багато», «Ознаки осені».

В процесі роботи з розвитку слухового сприймання всі учасники навчально-виховного процесу використовували методи та прийоми, враховуючи стан втрати слухової функції кожної дитини. Сурдопедагог класу на засіданнях мікропедради рекомендував своїм колегам диференційований підхід до кожного учня.

Розвиток здібності учнів до засвоєння мовленнєвого матеріалу на кожному індивідуальному занятті, уроках та виховних годинах всі колеги сумісно починають із слухового та слухо-зорового сприйняття з тем розмовно-побутового характеру (робота за екраном), а саме: Як ти чуєш? Послухай. Яка пора року? Який день тижня? Який зараз урок? Хто відсутній в класі? Яке сьогодні число? В якому класі ти навчаєшся?

Діалог на тему «Твоя адреса», над яким працював вчитель індивідуальної роботи, вихователь відпрацьовував на виховній годині. Фонетична зарядка, в процесі якої іде робота над автоматизацією звука, була чітко скорегована сурдопедагогом, враховуючи всі проблеми звуковимови учнів, їх словниковий запас.

У підборі мовного матеріалу для розрізнення його на слух, як за обсягом так і за складністю, вчитель індивідуальної роботи здійснював індивідуальний підхід, враховуючи здібності дітей до оволодіння мовою та ступінь зниження слуху. Робота проводилась на одному словесному матеріалі, але в різному контексті.

В класі є учні з кохлеарним імплантом. Реабілітація з розвитку слухового сприймання та слухової пам'яті після імплантації ще не дає їм можливості в повній мірі розуміти мову на слух (за рахунок дуже обмеженого словникового запасу), тому на засіданні мікропедради вчитель індивідуальної роботи, вчитель, та вихователь прийшли до висновку, що дуже ефективно в дозованій мірі використовувати жестову мову та дактиль, що надає можливість якісніше надати, роз'яснити учбову інформацію учням з кохлеарним імплантом.

Важливу роль у роботі з розвитку слухового сприймання відіграє зв'язок у роботі вчителя індивідуальної роботи, вчителя ритміки та вихователя. Звуки (музичні, немовні та мовні) діти вчать розрізняти на слух на індивідуальному занятті (прослуховування різних за ритмом мелодій), на уроках ритміки, на виховних годинах (під час проведення позакласних заходів). Всі учасники учбового процесу вчать дітей не тільки розрізняти звуки, але й висловлювати усною мовою те, що дитина чує. Подальший розвиток мовленнєвої діяльності учнів здійснюється на основі моделювання мовленнєвих ситуацій, які сприяють виникненню мовленнєвої потреби та бажанню спілкуватись мовою.

При підготовці до уроків, виховних годин вчитель індивідуальної роботи надає список рекомендованої літератури, який використовується і батьками. Вони теж, сумісно з членами мікропедколективу, займаються розвитком правильного зв'язного мовлення дітей при виконанні домашніх завдань тощо.

Робота з корекції вимови та розвитку слухового сприймання проводяться упродовж усього навчально-виховного процесу на основі диференційованого підходу та можливості реалізувати повною мірою індивідуальний підхід, враховуючи різноманітні слухові особливості учнів зі зниженим слухом. Враховуючи інновації у методичних підходах при навчанні дітей з порушенням слуху, а саме – корекційну спрямованість та дидактичні принципи, єдність педагогічного впливу - високоякісно та ефективно здійснюється корекція вимови та розвиток слухового сприймання на кожному етапі навчання та виховання дитини. Цілеспрямована спільна робота всіх членів мікроколективу є основою отримання високих результатів у навчанні та формуванні правильного зв'язного мовлення дітей, які мають вади слуху.

### Література:

1. Адамюк Н.Б., Чепчина І.І. Поступ спеціальної педагогіки: український жестівник для батьків. <http://lib.iitta.gov.ua/1987/1/AdamukChepchinaSL2012.7.pdf>
2. Богданова Т.Г. Сурдопсихологія: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. - М.: Академия, 2002 год.
3. Гуцал Л. Корекційна робота для учнів з вадами слуху. // Дефектологія . №4, 2008 рік.
4. Дробот О.А., Іванюшева Н.В. Особливості двомовних програм. <http://lib.iitta.gov.ua/1987/1/DrobotSL2012.7.pdf>

5. Засенко В.В. Сучасні проблеми теорії і практики навчання дітей з особливими потребами. [http://canada-ukraine/org/ukr\\_Jurnal\\_V1.htm](http://canada-ukraine/org/ukr_Jurnal_V1.htm)
6. Зонтова О.В. Рекомендации для родителей по развитию слухового восприятия у детей с кохлеарным имплантом. - С.-П., Каро, 2009 год.
7. Колупаєва А.А. Інтегрування дітей з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітній простір як напрям гуманізації системи освіти. // Дефектологія, №4, 2003 рік.
8. Королева И.В. Кохлеарная имплантация и дети. – С.-П., Каро, 2009 год.
9. Назарина В.В. Дитина з розладом слуху: особливості спілкування. К., Дошкільне виховання. - №2,3 – 2002 рік.
10. НВП ВАБОС За редакцією Колупаєвої А.А., Мороза Б.С. Діти з порушенням слуху: крок за кроком від діагностики до інклюзії. – Київ – О.Т.Ростунов, 2013 рік.

**УДК: 376.37**

*Літошко В.В., Літошко Е.Є., Шарай С.М.*

### **МІЖПРЕДМЕТНИЙ ЗВ'ЯЗОК ЯК ЗАПОРУКА УСПІХУ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ДІТЕЙ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ**

Стаття розкриває сутність міжпредметних зв'язків як запоруки успіху в навчальному процесі дітей з тяжкими порушеннями мовлення на прикладі уроків музичного мистецтва «Звуки природи» та розвитку зв'язного мовлення «Пригоди осіннього листочка».

**Ключові слова:** самореалізація, спілкування, інтеграція, психологічна підтримка, нетрадиційні форми.

*Літошко В.В., Літошко Э.Е. Шарай С.Н.*

### **МЕЖПРЕДМЕТНЫЕ СВЯЗИ КАК ЗАЛОГ УСПЕХА В ОБУЧЕНИИ ДЕТЕЙ С ТЯЖЕЛЫМИ НАРУШЕНИЯМИ РЕЧИ**

Статья раскрывает сущность межпредметных связей как залога успеха в учебном процессе детей с тяжелыми нарушениями речи на примере уроков музыкального искусства «Звуки природы» и развития связной речи «Приключения осеннего листочка».

**Ключевые слова:** самореализация, общение, интеграция, психологическая поддержка, нетрадиционные формы.

*Vlada Litoshko, Eleonora Litoshko, Svitlana Sharai*

### **THE INTERSUBJECT COMMUNICATIONS KEY TO SUCCESS IN EDUCATING CHILDREN WITH SEVERE SPEECH DISORDERS**

The article reveals the essence of interdisciplinary connections as a prerequisite for success in teaching children with severe speech disorders as an example lesson music "sounds of nature" and the development of coherent speech "The Adventures of autumn leaves."

**Keywords:** self-realization, communication, integration, psychological support, non-traditional forms.

Інноваційні процеси, які ідуть в системі педагогічної освіти найбільш гостро ставлять питання про пошуки резервів удосконалення підготовки високоосвіченої інтелектуально розвиненої особистості. Соціально-економічні зміни, деякі ознаки кризи педагогіки, поряд з особистими закономірностями розвитку ставлять вітчизняну освіту перед необхідністю змін, направлення яких намагаються передбачити представники як науки, так і практики.